

1. Obiekt

599/11

KOŚCIÓŁ PARAFIALNY P.W. ŚŚ. SZYMONA I JUDY APOSTOŁÓW

2. Czas powstania

1518-1522 r.

1 poł. XVIII w.

3. Miejscowość

Żarki

4. Adres

ul. Armii Czerwonej 1
42-310 Żarki

nr hipoteczny

Stary Rynek 7

5. Przynależność administracyjna

województwo częstochowskie

gmina

Żarki

pow. Myszków

6. Poprzednie nazwy miejscowości

7. Przynależność administracyjna
przed 1 VI 1975

województwo katowickie

powiat

Myszków

8. Właściciel i jego adres Parafia rzym.-kat
p.w. ŚŚ. Szymona i Judy Apostołów
ul. Armii Czerwonej 1
diecezja częstochowska

9. Użytkownik i jego adres J.W.

10. Rejestr zabytków

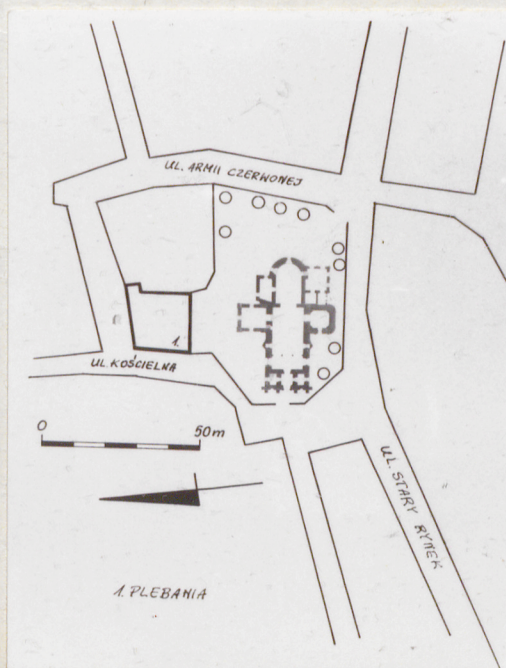
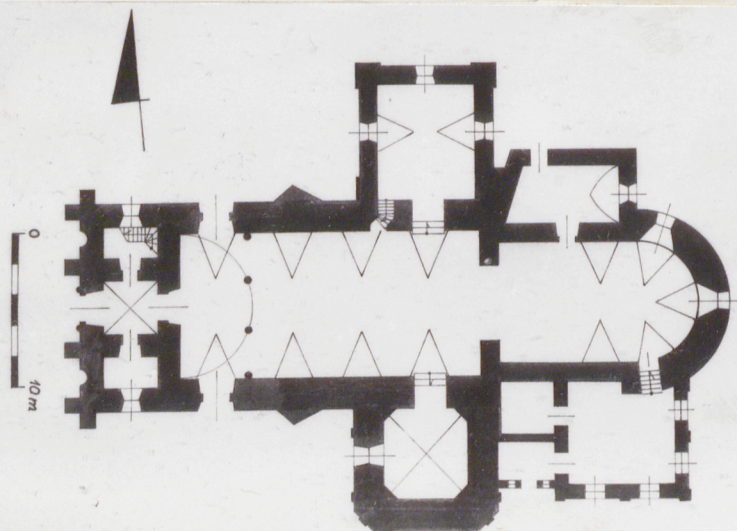
Nr

35

data

1978.02.16

429/60 z 18.03.1960

Parafia powstała w XIVw. wydzielona z parafii Leśniów (między 1325 a 1382 r.). W 1519r. Zygmunt I Stary wyraził zgodę na fundację w Żarkach przez kasztelana wieluńskiego Marcina Myszkowskiego Prepozytury p.w. ŚŚ. Apostołów Szymona i Judy oraz połączenie kościołów w Żarkach i Leśniowie. Z pisma Marcina Myszkowskiego do biskupa Jana Konarskiego wynika, że w r. 1519 budynek dla prepozyta i mansjonariuszy oraz budynek nowego kościoła były już wybudowane (wg tablicy w kruchcie zach. kościół wybudowano w r. 1522). Biskup krakowski Jan Konarski dekretem z 8 kwietnia 1523r. erygował w Żarkach prepozyturę uposażoną przez Marcina Myszkowskiego. W "Katalogu Kościołów i Duchowieństwa Diecezji Częstochowskiej. 1978" czytamy: "Obecny kościół... zbudowany został w l. 1518-22 kosztem i staraniem Marcina Myszkowskiego dla powstającej wtedy prepozytury". Fundacja ta przetrwała do r. 1726. W 1702r. kościół został strawiony przez pożar. Odbudowany całkowicie i znacznie powiększony staraniem rodziny Męcińskich z Kurozwęk herbu Poraj. Kościół i jego pięć ołtarzy zostały konsekrowane przez biskupa Michała Kunickiego sufragana krakowskiego dn. 2 grudnia 1746r. Jest także informacja, że w roku 1777 konsekracji kościoła dokonał Ignacy Koziorowski biskup sufragan gnieźnieński. W roku 1811 miał miejsce remont kościoła (m. in. pokrycie dachówką) wg planów budowniczego krakowskiego Czermeke z inicjatywy i kosztem Paulina O. Rajmunda Chylińskiego oraz Jana Męcińskiego. W latach 1846-1847 przebudował go Henryk Marconi z funduszy Piotra Antoniego Steinkellera. W "Katalogu Kośc. i Duch. Diac. Częstochowskiej 1978" czytamy: "W l. 1846-47 nastąpiła pewna przebudowa i po-

Sytuacja - Kościół znajduje się w centrum miasta. Cementarz przykościelny w kształcie nieregularnego pięcioboku między ulicami: od wschodu Armii Czerwonej, od północnego-zachodu Kościelną oraz od południa ul. Stary Rynek. Od północy plebania i od północnego-wschodu przy niej dziądziniec. Cementarz otoczony murem i tynkowanym parkanem (miejscami płot na podmurówce) z wejściami od zachodu (na wprost wejścia głównego do kościoła) oraz w narożniku południowo-wschodnim (z bramą). Fundament z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej. Ściany zewnętrzne i wewnętrzne z kamienia wapiennego na zaprawie wapiennej, obustronnie tynkowane. Sklepienia: 1. w nawie i prezbiterium kolebkowe z lunetami (w nawie po cztery od południa i północy, w prezbiterium pięć), 2. w kaplicy północnej także kolebkowe (z osią prostokątną do nawy) z parą lunet, 3. w kaplicy południowej sklepienie krzyżowe tworzące pozorną kopułę, 4. w pomieszczeniu przy północnej ścianie prezbiterium sklepienie ostrołukowe z osią równoległą do osi prezbiterium, 5. w zakrystii i pomieszczeniach przy niej stropy, 6. łuk tęczy półkolisty. Wieżba dachowa drewniana płatwiowo-kleszczowa. Pokrycia dachów: 1. hełm wieży w fasadzie, sygnaturka i pomieszczenia między zakrystią a kaplicą południową - blachą ~~rynok~~ miedzianą, 2. zakrystia - dachówką ceramiczną zakładkową, 3. wszystkie pozostałe dachy - dachówką ceramiczną tzw. "karpiówką". Posadzki: w nawie i kaplicy północnej marmurowe (płytki białe i trójkolorowe - czarne, białe i szare), w zakrystii podłoga z desek, w pozostałych pomieszczeniach posadzki z płyt wapiennych. Schody: 1. na wieżę drewniane, dwubiegowe, 2. do kaplic jednobiegowe trójstopniowe, 3. z prezbiterium do zakrystii cementowe, jednobiegowe (sześciostopniowe). Drzwi: 1. główne w fasadzie zachodniej w kształcie prostokąta zwieńczonego półkoliście (tego samego kształtu otwór drzwiowy), drewniane, dwuskrzydłowe, otwierane do wnętrza, ościeżnicowe, płycinowe, 2. z zewnątrz do nawy od północy i południa otwory drzwiowe w kształtach prostokątów zwieńczonych odcinkowo, drzwi dwuskrzydłowe prostokątne, mosiężne, 3. z kruchty do nawy otwór drzwiowy analogiczny jak do kruchty z zewnątrz, drzwi prostokątne, drewniane, ościeżnicowe, dwuskrzydłowe, częściowo przeszklone, 4. drzwi z prezbiterium do zakrystii i pomieszczenia od strony południowej drewniane ościeżnicowe, jednoskrzydłowe, płycinowe (drzwi do zakrystii częściowo przeszklone, 5. drzwi z zakrystii do pomieszczeń magazynowych od strony zachodniej (między kaplicą) drewniane, jednoskrzydłowe, ościeżnicowe, płycinowe, 6. drzwi zewnętrzne do pomieszczenia magazynowego drewniane, jednoskrzydłowe, ościeżnicowe, klepkowe, 7. wejście z nawy do kaplicy obramowane portalem z czarnego marmuru (na jego ościeżach liczne wydrapane sygnatury z imionami, nazwiskami i datami - najwcześniejsza z 1740r.), wejście do kaplicy południowej obramowane podobnym portalem cementowym malowanym na czarno. Okna: 1. w ścianie elewacji zachodniej w osi środkowej nad drzwiami wejściowymi drewniane, okrągłe, krosnowe, stałe, z promienistymi szczeblinami i lancetowatego kształtu szybami, 2. w osiach bocznych nad niszami dwa metalowe w arkadowych otworach, krosnowe, wieloszybkowe, stałe, 3. w nawie: w ścianach południowej i północnej po dwa metalowe w arkadowych gładzonych otworach, w przęsłach od zachodu, oraz w prezbiterium: dwa w ścianie południowej i trzy promieniście rozmieszczone w absydzie (otwory jak w nawie arkadowe i gładzone) - krosnowe, wieloszybkowe, stałe (ruchome jedynie krosna kilkuszbykowe po środkach okien), 4. podobne lecz mniejsze w kaplicach: południowej (jedno w ścianie zachodniej) i północnej (trzy - po jednym

14. Kubatura 8950,5 m ³	15. Powierzchnia użytkowa 471,73 m ²	16. Przeznaczenie pierwotne kościół parafialny	17. Użytkowanie obecne kościół parafialny
18. Prace budowlane i konserwatorskie, ich przebieg i dokumentacja Brak danych.		19. stan zachowania (fundamenty, ściany zewnętrzne, ściany wewnętrzne, sklepienia, stropy, konstrukcje dachowe, pokrycie dachu, wyposażenie i instalacje) Dobry.	
		20. Najpilniejsze postulaty konserwatorskie Reperacje dolnych części tynków zewn.	

21. Akta archiwalne (rodzaj akt, numer i miejsce przechowywania) _____

24. Uwagi różne _____

22. Bibliografia Łoza S. "Architekci i budowniczowie w Polsce",
Warszawa 1954, s. 188-191 i 423.

"Katalog Zabytków Sztuki w Polsce. Województwo
katowickie, powiat myszkowski", opr. A.M. Olszewski i O.
Solarzówna, Warszawa 1962, s. 28.

Związek J. "Powstanie prepozytury w Żarkach",
"Częstochowskie Wiadomości Diecezjalne", 1971, nr 4-6,
s. 115-133.

"Katalog Kościołów i Duchowieństwa Diecezji
Częstochowskiej", Częstochowa 1978, s. 558-561.

Antoniewicz Marcei "Przeszłość Żarek. Powsta-
nie i rozwój miasta na przestrzeni sześciu wieków",
Częstochowa 1982, s. 54, 57-58, 73 i 79.

"Szkice z Dziejów Żarek", praca zbiorowa pod red.
Henryka Roli, Śląski Inst. Naukowy, Katowice 1984, s.47.

23. Źródła ikonograficzne i fotografia (rodzaj, miejsce przechowywania, sygnatury) _____

25. Opracował

11. 5 GRU 1987

JANUSZ PUZNIAK

mgr historii sztuki

tekst

plany, rysunki

11. 5 GRU 1987

JANUSZ PUZNIAK

mgr historii sztuki

zdjęcia lotogr.

2. 0 LIP 1987

JANUSZ PUZNIAK

mgr historii sztuki

miejsce przechowywania negatywów

imię, nazwisko, data, podpis

BDZ Częstochowa

Karta po wypełnieniu podlega ochronie na podstawie przepisów prawa autorskiego

26. Adnotacje o inspekcjach, informacje o zmianach (daty, imiona i nazwiska wypełniających) _____

27. Załączniki 3 wkładki.

Miejscowość ŻARKI	Obiekt Kościół par. p.w. ŚŚ. Szymona i Judy Apostołów
----------------------	--

c.d. opisu: w każdej ścianie), 5. podobne również w zakrystii - po dwa w ścianach południowej i wschodniej, 6. w pomieszczeniu magazynowym między zakrystią a kaplicą południową dwa po bokach drzwi wejściowych - drewniane ościeżnicowe, jednoskrzydłowe, jednodzielne (wewnątrz kraty). Rzut: kościół orientowany, jednonawowy, z prezbiterium prostokątnym (węższym od nawy) zakończonym półkolistą absydą, oddzielonym od nawy półkolistym łukiem tęczowym. Od południa i północy przy wschodnich końcach nawy kaplice. Od północy przy prezbiterium prostokątne pomieszczenie, od południa kwadratowa w rzucie zakrystia i dwa małe pomieszczenia magazynowe między zakrystią a kaplicą południową. Od zachodu po środku kwadratowa kruchta, nad którą wieża, po jej bokach pomieszczenia magazynowe - w północnym klatka schodowa na prospekt i wieżę. Wejścia do nawy z kruchty zachodniej główne oraz boczne bezpośrednie od północy i południa w ostatnich przęsłach nawy (zachodnich). Elewacja zachodnia trzyosiowa, między osiami i po bokach-przypory, wejście w osi środkowej ujęte portalem, nad którym okrągłe okienko i wyżej wieża ze smukłym półkoliście zamkniętym oknem i tarczą zegarową od frontu. Wieża nakryta czterospadowym kopulastym daszkiem z ośmiobocznym hełmem. W osiach bocznych fasady w parterze nisze z rzeźbami, na piętrze arkadowe okienka, wyżej po bokach dolnej części wieży symetrycznie fragmenty krenelaży flankowane pinaklowymi wieżyczkami. Ściany boczne kościoła z zewnątrz tynkowane, w ścianach kaplic pilastry, w górze gzymsy wieńczące, pod okapami podwieszone rynny. Nad nawą dach siodłowy z sygnaturką po środku długości kościoła, nad prezbiterium niższy również siodłowy, nad kaplicami bocznymi przy nawie i nad zakrystią trójspadowe z kalenicami prostopadłymi do osi nawy. Nad pomieszczeniami przy prezbiterium-od strony północnej i od południa między zakrystią a kaplicą-dachy pulpitarne. Wyposażenie: 1. ołtarz główny fundowany przed 1747r., autor - snycerz Jan Solski z Bytomia, 2. dwa ołtarze boczne - 1 poł. XVIII w., 3. dwa ołtarze w kaplicach - 1 poł. (2 ćw.) XVIII w., 4. dzwon z r. 1752 odlany przez Jana Waignera w Krakowie, 5. portal z nawy do kaplicy Św. Wojciecha (północnej) z czarnego marmuru dębnickiego - ok. 1740r. (przed), 6. portal w fasadzie głównej (zachodniej) - pocz. XVIII w. (piaskowiec), 7. obraz "Św. Stanisław Biskup i Św. Wojciech" - XVIII w., 8. obraz "ŚŚ. Juda i Szymon" w ołtarzu głównym, autor malarz żarecki Michał Kobrzyński, 9. nagrobek klasycystyczny Adama z Kurozwek Męcińskiego i Anieli ze Stadnickich Męcińskiej (1811 r.) w ścianie południowej w nawie, 10. organy neogotyckie - XIX/XX w., 11. ambona regencyjna i in. Instalacje: elektryczna i odgromowa.

1. 5 GRU 1987 JANUSZ PUŻNIAK
mgr historii sztuki

Część dolna fasady zachodniej.

Zakrystia od pd-wschodu.

Widok ogólny od pd-wschodu.

Zakrystia od pd-zachodu.

Portal w fasadzie zach.

Kaplica południowa - widok od pd-zachodu.

1. Miejscowość	2. Obiekt (nazwa jak w karcie)	3. Zawartość wkładki (nazwa obiektu lub materiału uzupełniającego)
ŻARKI	Kościół par. p.w. Śś. Szymona i Judy Apostołów	c.d. bibliografii, fotografie.

c.d. bibliografii: 87, 128-129, 139-141, 145 i 181-182.

"Zabytki Architektury i Budownictwa w Polsce. Woj. częstochowski", ODZ, Warszawa 1985, s. 136-137.

"Kościół częstochowski 1987", Częstochowa 1987, s. 301.

Bibliografia uzupełniająca (dotyczy kościoła par. i wszystkich zabytków architektury w Żarkach):

Archiwum Kurialne Diecezji Częstochowskiej: Dokumenty kościoła w Żarkach.

Wojewódzkie Archiwum Państwowe w Częstochowie: Akta gminy Żarki (1847-1944).

Księga beneficjów diecezji krakowskiej z r. 1529 (tzw. Liber retaxationum) wyd. Z. Leszczyńska-Skrętowa. Wrocław-W-wa-Kraków 1968.

Antoniewicz M. "Znaki mówiące o przeszłości", "Nad Wartą" nr 12(1980).

Antoniewicz M. "Biuletyn Informacyjny Biura Badań i Dokumentacji Zabytków", Częstochowa 1979.

Antoniewicz M. "Żarki", "Informator kulturalny województwa częstochowskiego" nr 5(1980).

Jaśkiewicz A. "Zabytki sztuki województwa częstochowskiego" (w :) "Województwo częstochowskie",

"Ziemia Częstochowska", t. 12, Częstochowa 1978, s. 423-440.

Kamiński A. "Myszkowski Marcin z Mirowa herbu Jastrzębiec", PSB T. XXII) 2 z. 93.

Rewski Z. "Majstersztyki krakowskiego cechu murarzy i kamieniarzy XVI-XIX wieku", Wrocław 1954.

Rymut K. "Nazwy miast Polski", W-wa-Wrocław-Kraków-Gdańsk, 1980.

Rymut K. "Nazwy miejscowe pn. części dawnego woj. krakowskiego" 1967.

Samek J., Zbudniewek J. "Klejnoty Jasnej Góry", Warszawa 1982.

Tatarkiewicz W. "Czarny marmur w Krakowie", (w :) tegoż "O sztuce polskiej XVII i XVIII w. Architektura, Rzeźba", Warszawa 1966, s. 347-399.

Ufniarski S. "Parafia w Żarkach. Monografia", Żarki 1939 (maszynopis w AKDCZ).

Wiśniewski J. "Diecezja częstochowska", Mariówka Opoczyńska 1936.

Błaszczak W. "Będzin przez wieki", Poznań 1982, s. 745-788.

Wkładkę założył: 1. 5 GRU 1987 JANUSZ PUŻNIAK

(imie) mgr historii sztuki

Wzór ODZ 1978 r.

Miejsce przechowywania negatywów: BDZ Częstochowa

Pomieszczenia przy zakrystii.

Fasada - fragment.

Sygnaturka - widok od północy.

Widok od strony północnej (fragm.)

Hełm wieży - od strony pn-wsch.

Widok od strony pn-wschodniej (fragment).

Miejscowość

ŻARKI

Obiekt

Kościół par. p.w. ŚŚ.
Szymona i Judy Aposto-
łów

c.d. historii kościoła: większenie kościoła przez dobudowanie bocznych kaplic Św. Krzyża i Św. Wojciecha w czasie przeprowadzonego remontu kosztem właściciela Żarek Antoniego Steinkellera wg proj. arch. H. Marconiego. Zrekonstruowana wtedy wieża otrzymała piękny barokowy hełm, który w czasie I wojny św. rozebrali Austriacy". W połowie XIX w. ogrodzono cmentarz przykościelny. W czasie I wojny św. (najprawdopodobniej w 1914r.) wojska austriackie dokonały zniszczenia hełmu wieży (jej stan sprzed 1914 r. obrazuje fotografia z pocz. XX w. zamieszczona w: Antoniewicz M. "Przeszłość Żarek", s. 73). W roku 1929 dobudowano zakrystię staraniem proboszcza ks. Aleksandra Cugowskiego. W l. 1934-1939 w czasie remontu wnętrza kościoła przebudowano ołtarz główny i usunięto stalle z prezbiterium staraniem ks. proboszcza Stanisława Ufniarskiego. W l. 1939-1952 odnowiono boczne ołtarze i wymalowano kościół. Po 1952 r. staraniem ks. Zygmunta Flisowskiego odnowiono kościół z zewnątrz wraz z wieżą, odmalowano prezbiterium, poprawiono polichromię całego kościoła i sprawiono trzy nowe dzwony. W roku 1976 odbudowano hełm na wieży staraniem ks. proboszcza Marceliego Dewudzkiego i Komitetu parafialnego, jego poświęcenie miało miejsce dn. 30 maja 1976 (wg informacji na tabl. w kruchcie zach.).

Hełm wieży od str. zach.

1.5 GRU 1987 JANUSZ PUŻNIAK
mgr historii sztuki

ŻARKI

Kościół par. p.w. ŚŚ. Szymona i Judy Apostołów

fotografie

wschodni fragment elewacji północnej

widok od strony południowo-zachodniej

widok od strony zachodniej na kaplicę północną i fragment elewacji frontowej

widok od strony północnej na zachodni fragment elewacji północnej /z ulicy/

15 GRU 1987

JANUSZ PUŻNIAK
mgr historii sztuki

widok od strony północnej na
część środkową elewacji pół-
nocnej /z ulicy/

widok od strony północno-
zachodniej na kaplicę pół-
nocną /z ulicy/

widok na wieżę i fragment
zachodni elewacji północnej
/z ulicy/

ZARKI

Kościół par. p.w. ŚŚ.
Szymona i Judy Apostołów

fotografie

zachodni fragment elewacji
północnej

wschodni fragment elewacji południowej
/widok z ulicy/

widok od strony południowo-
wschodniej /z ulicy/

1.5 GRU 1987

JANUSZ PUŻNIAK
mgr historii sztuki